

Turks (nieuwe stijl)

Examen VWO

Voorbereidend
Wetenschappelijk
Onderwijs

20 | **01**

Tijdvak 1
Dinsdag 29 mei
13.30 – 16.00 uur

Tekstboekje

Anadolu'nun “nazar ve dilek folkloru”

Ayten Övür

- 1 Zaman zaman köylü kadınların boyunlarında renkli boncuk dizeleri görürüz; iki mavi, bir sarı, üç kırmızı gibi, gizli anlamlar içeren bir ritme sıralanır bu boncuklar. İlk bakışta pek bir şey anlatmayan bu tuhaf şifre, kimi kez gerçekleşmesi çok zor bir dileğin olması için, kimi kez bir büyük korkudan korunmak içindir. Bu gizemli dünyayı araştıran Eftal İplikçioğlu nazarlıkların da, Anadolu kadınının folklorik bir ‘iç konuşması’ olduğunu saptamış...
- 2 Yüzyıllardan beri kadınlar gerçekleşmesini istedikleri şeyler için dilek tutmuşlar, adak adanmışlar. Nazara karşı da bir takım korunma yöntemleri geliştirmişler. Günümüzde de adak ve nazar hâlâ inanılan şeyler.
- 3 Hastalıklardan korunmak için renkli boncuklarla yapılan kolyelerde, her renk bir hastalığı ifade ediyor. Genellikle, “sarılık” adıyla bilinen hastalığa karşı sarı boncuk, “kızamık” adıyla bilinen hastalığa karşı ise kırmızı boncuk kullanılıyor.
- 4 Köylü kadınların boyunlarında gördüğümüz renkli boncukların hepsinin bir anlamı bulunuyor. Kimisi nazara karşı korunmak için kimisi de bir dileğin gerçekleşmesi için takılıyor. Nazarlıkların üzerinde kullandıkları düğmeler ve boncuklarla tıpkı oyalarda, halılarda olduğu gibi duygularını ifade ediyorlar. Bir düğme diyor, içinden bir dilek tutuyor.
- 5 Adak için kullanılan liralara ise para sahibi olma isteğini ifade ediyor. Ayna, hem nazarı, nazar değme ihtimali olan insana yansıtıyor, hem de sağlık, ferahlık gibi anlamlar içeriyor. Nal ve zeytin çekirdeğinin de insanları nazara karşı koruduğuna inanılıyor. “Fatma Ananın Eli” denen ve beş çizgiden oluşan boncuklar da nazara “dur” diyor. Yuvarlak cam boncuklar ise nazara karşı kullanılan en etkin malzeme.
- 6 Küçük mavi torbalar içine konan çörek otu da yeni doğmuş bebeklerin yastığına ya da omuzuna takılıyor. Gelinlerin yatağının altına konan bu torbaları üzerinizde taşıdığınız zaman da, nazara karşı korunmuş oluyorsunuz.
- 7 Yine bebeği olmayan kadınların uyguladıkları bir başka yöntem şöyle; anne olmak isteyen kadın, doğacak bebeğin parmağına uyacak büyüklükte bir gümüş yüzük yaptırıp, üzerine mavi bir taş taktırıyor.

8 Eftal İplikçioğlu 15 yıldan beri nazar ve adakla ilgileniyor. Değişik yörelerden yaşlı insanlarla konuşarak, malzemeler biriktiriyor. Nazarla ilgili hiçbir yayın olmadığını farkedene İplikçioğlu, “Üniversite tezlerine kadar araştırdım. Ancak inanç ve dinin içinde bir iki paragraf bulabildim bu konuyla ilgili. Göz boncuğu ya da şu, bu iyi gelir gibi şeyler vardı” diyor.

9 Adağın en çok evlenmek için, çocuk için ve bir hastalıktan kurtulmak için kullanıldığını söyleyen Eftal İplikçioğlu, bu tür inançların Anadolu kadar İstanbul’da da çok yaygın olduğunu, mesela bazı türbelerin ve adak adanan yerlerin önlerinde, kapılarında kuyrukların hiç eksik olmadığını belirtiyor.

10 İşin bir başka ilginç yanı, Eftal İplikçioğlu, eskiden nazar ve adak gibi şeylere hiç inanmazken, bu işin içine girdikten sonra inanmaya başlamış. “Doğrusu ben nazara inanıyorum. Eskiden hiç inanmazdım. Ama şimdilerde farklı düşünüyorum doğrusunu isterseniz. Çünkü bazı insanların yanında kendimizi çok rahat hissetmeyiz. Sarışın insanların, renkli ve özellikle mavi gözlü kimselerin nazarının daha çok değdiğine inanılıyor. Ama bu, o insanın kötü olduğu anlamına gelmiyor. Buna rağmen, bakarken ‘şu ne kadar güzel’ diye bile, içinden geçirse, beğendiği eşyanın başına bir kaza gelebiliyor. Doğrusu, ben artık buna inanır oldum. Kendini daha iyi hissetmek için, bir çok insan psikologlara koşuyor. Bence bu tür inançların yararı var fakat hiç bir zararı yok. Kendinizi iyi hissetmenize yarıyorsa bir taş parçası, bence onu kullanabilirsiniz...”

*Değiştirilerek alınmıştır
Nokta, 1997*

Özgür Atanur

- 1 1935 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün düşüncesi olan eğitim seferberliği başladı. Askerliğini onbaşı veya çavuş olarak yapmış kişiler köylerinden çağrılarak altı aylık bir kurstan geçiriliyor ve köylerine öğretmen olarak yollanıyorlardı. “Bunlar ilk üç sınıflık köy okullarında çocukları okutacaklardı. Bu sistem aslında çok başarılı oldu. İsim yapmış birçok Köy Enstitülü yazarın ve sanatçının ilk kez okuma yazma öğrenmeleri, köylerde çobanlıktan kurtulmaları bu eğitmen okullarıyla sağlanmıştır” diyor Köy Enstitüleri kurucularından İsmail Hakkı Tonguç'un oğlu Engin Tonguç. Ve bu denemenin iyi sonuç vermesiyle Köy Öğretmen Okulları'ndan sonra da Köy Enstitüleri'nin kurulduğunu ve 1940 yılında da yasallaştığını kaydediyor.
- 2 Köy Enstitüleri yavaş yavaş yaygınlaşıyordu. Saffet Arıkan'dan sonra Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un başlattığı kıvılcım yurdun dört bir yanına yayılıyor, Tunceli'de, Malatya'da, Diyarbakır'da, Samsun, Alanya ve Trakya'da ve yurdun kırsal olarak nitelendirilebilecek illerinde 20 Enstitü kuruluyordu.
- 3 Köy Enstitüleri'nin kurulmasının ilk yılında imece yoluyla 500 köye okul yapma başarısına ulaşıyordu. Ancak hep söylendiği gibi sadece eğitmekle kalmıyordu. Engin Tonguç'un altını çizdiği gibi halkın uyandırılması ve gerçek anlamda halk egemenliğinin sağlanması için eğitim olayı kullanılıyordu, ancak bunun yanında Cumhuriyet tarihi açısından çok önemli bir misyon gerçekleştiriliyordu: “Bu insanlar öyle bir düzeye gelecektirdi ki kendi sosyal ve ekonomik konumları nedir bunu kavrayacaklar ve getirilmek istenen halk egemenliğine dayalı rejim içerisinde, bir baskı grubu oluşturabilecek örgütlenmeleri yapabilecek bilince erişeceklerdi. Olay dar anlamda bir okuma yazma öğretme özelliği taşımamaktadır. Tamamen Cumhuriyetin temellerini sağlamlaştırma ve rejimi gerçek anlamda kurma çabasıdır.”
- 4 Başarıyla uygulanan sistem meyvelerini veriyor ve halk kendi kendini üretmeye başlıyordu. Ancak bilinçlilik düzeyinin yaratılmaya çalışılması belirli kesimlerin tepkilerine neden oluyordu. Türkiye'deki bozuk sosyal ve ekonomik yapı düzelmeye başladığından itibaren, bozuk yapıdan yararlanan insanların tepkileri ortaya çıkıyordu. Daha geniş düzlemde düşünüldüğünde, II'inci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan 'Soğuk Savaş' yıllarının politik mücadelelerinden Türkiye de payını alıyordu. İlhan Selçuk'un belirttiği gibi, 'Soğuk Savaş' Türkiye'de 'Karşı – devrim'e yol açıyor, 'Allahsız komünizme karşı savaş' Türkiye'de siyasal iktidarın belirlenmesinde en büyük rolü oynuyordu. Bu süreç, Köy Enstitüleri'nin sağ kanat politikacılarla yıkılmasına neden oluyor, dünyada belki de ilk örnek olarak nitelendirilebilecek bu sistem acımasızca ortadan kaldırılıyordu. Kapatma işlemi 1954 yılında yasal olarak tamamlanıyordu. Köy Enstitüleri'nden geriye kalan 700 bina, 17 bin işsiz öğretmen ve yüzbinlerce okulsuz öğrenciydi.
- 5 İster istemez insanın aklına 'Enstitüler bugüne kadar devam etseydi, Türkiye'deki yansımaları ne olurdu?' sorusu takılıyor. Engin Tonguç, soruyu şöyle yanıtlıyor:
- 6 “Bugüne kadar devam etseydi şunlar değişirdi. Bugün köylerimiz halen geri ve ilkel durumdadır. Köylerde bütün bu gelişim tamamlandırlmadığı için köylerde istenen gelişme ve kalkınma gerçekleştirilemedi. Bu ilkelik olmayacaktı. Köy ve kent arasındaki farklılık ortadan kalkacaktı. Belki dışarıya olan göç bu durumda olmayacaktı. Göç olgusu farklı şekilde gelişebilecekti. Dış ülkelerde çıkan büyük sorunların birçoğu olmayacaktı. Gecekondulaşma belki bu kadar artmayacaktı. Kent – köy oranı değişse bile uygar bir kentleşme yaşanabilecekti. Akıllara takılan diğer önemli konu ise 'bugün uygulanması ne kadar mümkündür' sorusu: Tabii ki o zamanlardaki sistemin aynısının uygulanması söz konusu değil. Ancak eğitim ilkeleri sadece köye ilişkin ilkeler değildi. Bu ilkeler bugün gecekondu da kentlerde de uygulanabilir. Köy Enstitüleri de böyle bir değişime uğrayarak, belki adı değiştirilerek bugünün koşullarına uygun eğitim kurumları olarak adapte edilebilirdi. Bugün eğitim sisteminde yaşanan sorunlar yaşanmayabilirdi.”

Nokta, Nisan 1998

Dilimiz “Çağdaş Korsanlarla” Savaşıyor

Pınar Sözen

Bir varmış, bir yokmuş diye başlamıyor anlatacaklarımız. Niyetimiz Türkçe konusunda, kimilerine ders vermek de değil. Yalnızca dilimizde yanlış kullanılan kelimelerden birini, haddimizce karıştırıp, kurcalayacağız. Ve yine haddimizce gereken yerlere mesaj yollayacağız. Ne yazık ki Türkçemizde o kadar çok yanlış ve yersiz kullanım var ki, bazen dilimizi en iyi bildiğine inananlar bile, doğru kullandığını sandığı kelimelerin yanlış olduğunu fark edebiliyor, ama bu sırada düdük çalmış, etraf gri bir duman külesiyle kirlenmiş ve tren yolunu çoktan almış oluyor... Birçokları ne kadar yanlış kullanım varsa, kendilerince gerekçelerle yaptıkları yanlışları sürdürüyorlar.

Aradığını bulmak meselesi.

Elimize ‘Türkçe Sözlüğünü’ alıp, ‘K’ bölümüne baktığımızda, korsan sözcüğünün kelime anlamı, genel olarak ‘deniz haydudu’, “başkalarının hakkını zor kullanarak yiyen kimse” olarak geçiyor. Bir de illegal işlerin ve onları yapanların halk arasında ‘Korsan’ olarak değerlendirilmesi var ki, şeklini hayal edince, komik görüntüler çıkıyor karşımıza. Sözlükteki ‘Korsan’ tanımı çerçevesinde düşündüğümüzde, çağdaş korsanlar olarak adlandırabileceğimiz ‘Korsan Kitap’, ‘Korsan Marka’, ‘Korsan Bilgisayar Programı’, ‘Korsan Gösteri’, ‘Korsan Dergi’ ve ‘Korsan Yayıncılık’ gibi tamlamaların zihnimizde yerleşmiş olan şekillerinin, ne kadar mizahi bir boyut kazanabileceğini bir düşünün. Yaygın kullanılışından olsa gerek, sözlükte ‘Korsan Radyo’nun, kendisine vergi olmayan bir dalga uzunluğunda izinsiz yayın yapan, verici posta olduğunu anlatan bir dipnotla karşılaşılıyor. Korsanlı uzantılara örnek olarak da ‘Korsan Kasetçilik’, ‘Korsan Miting’ ve yine ‘Korsan Radyo’ verilmiş. Bu da demek oluyor ki; kendisini kayda geçirmeyen, vergi vermeyen, yani varlığını devlete hukuki yollardan ispatlamayanlara da ‘Korsan’ deniliyor. En geçerli ve kapsamlı sözlükleri bile açıp baktığımızda bulamadığımız ‘Korsanlı’ uzantılara, kendi kafamızda şekillendirip, anlamını tam oturtamadığımız fakat, aslında illegal olanlara yine ‘Korsan’ eklemesi yapacağız. Çünkü bilmediklerimizi fakat kafamızda şekillendirdiklerimizi tam anlamıyla öğrenmek için baktığımız sözlüklerde bile bu tür örtülü ulamaların anlamlarını bulamıyoruz.

Kötüler de tüketilir, amaç tüketmek olunca...

Düşünüldüğünde karşımıza komik görüntüler çıkaran, ama kelimelere döktüğümüzde, çocuklar başta olmak üzere, (hiçbir zaman iyi bir ‘korsan’ örneği verilmemesine rağmen, küçükler çağımızın popülist vurucu, kırıcı ve yok edicilerine çok ilgi duyuyorlar. Ve ne yazık ki, bu vuran, kıran, yok edenlerle de ilk karşılaştıkları yer, yine en çok sevdikleri çizgi filmler oluyor) büyükler tarafından da zevkle tüketilen ‘korsan’lar var. En çok tükettiğimiz ve alışageldiğimiz ‘korsanlı’ uzantılarsa, genelde ‘Korsan Kaset’ ve ‘Korsan Kitap’ ki bunlar da hak sahiplerini çılgına çeviren ve önüne geçmenin zor olduğu, fakat tüketiciden en çok rağbet gören materyaller. Artık kimse yolda gördüğü 500.000 liralık bir ‘Korsan Kitabı’ bırakıp da, 2.000.000 liralık orijinalini almak istemiyor.

Düşünüldüğünde, bir kelimenin, pek çok anlam yüklediği dilimizde, ‘korsan’ın bu şekilde tüketilmesi, kimilerine normal gelebilir. Hatta çıkıp ‘korsanlı’ bir şarkı bile seslendirebilirler üstüne bu kadar laf sarf edilirse... Marjinal olmayanın kazanamadığı ülkemizde, kelimenin doğru yerde kullanımı değil, en güzel nerede tüketileceği önemli... Aslında, dilimiz sandığımız kadar lastikli değil. Sadece halkımız çok yaratıcı, hayal gücü çok geniş. Bu da beklediklerinin ve istediklerinin olmayışından kaynaklanıyor olsa gerek... Kendimizi, aslında varolmayan, ama varolmasını istediğimiz şeylere yönlendiriyoruz. Yarattığımız çirkin ve anlamsız bile olsa kabulleniyor, inanıyor, sahip çıkıyoruz.

*Değiştirilerek alınmıştır
Nokta, Aralık 1999*

İşte Ünlü Ayaspaşa

NURCAN VOLKAN

1 İstanbul'da geçmiş ile gelecek, ihtişam ile yoksulluk, eğlenceyle keder Beyoğlu dışında, hiçbir semtte böylesine iç içe yaşamıyor. Lüks konutlarla harabelerin, parıltılı caddelerle izbe sokakların, sosyetik gece kulüpleriyle batakhanelerin sınırları hiç bir semtte böylesine yan yana değil. Şehrin merkezindeki konumu, Boğaza hakim manzarasıyla yüzyıllardır önemini yitirmeyen Beyoğlu, günümüzde de bir çekim merkezi olmaya devam ediyor. Beyoğlu ilçesinin en önemli semtlerinden olan Ayaspaşa ya da daha çok tanınan adıyla Gümüşsuyu, 1920'li yıllarda başlayan gelişimini sürdürüyor.

2 İstanbul'un en seçkin semtlerinden olan Ayaspaşa'nın sınırları Taksim Meydanı'ndan başlayarak, Kabataş'a kadar uzanıyor. Semtin en önemli yeri olan İnönü Caddesi üzerinde, büyük çoğunluğu yüzü yılın ilk çeyreğinde inşa edilen apartmanlar bulunuyor. Pürtelaş ve Sormagir sokakları ise, Ayaspaşa'nın en eski sokaklarından. Parke taşı, bol kıvrımlı ve yokuşlu bu sokakların çoğu dik merdivenlerle kesiliyor ya da bir çıkma ile son buluyor.

EN GÜZEL MANZARALI MEZARLIK!

3 Adını 1. Süleyman'ın sadrazamlarından Ayas Paşa'dan alan semtte, o dönemlerde sadrazamın konağı olduğu söyleniyor. Osmanlı kayıtlarında 16. yy.'da semtin büyük bir bölümünün koruluk olduğundan söz ediliyor.

4 1615'te yapılan bir anlaşmayla Ayaspaşa'nın büyük bir bölümünün Hıristiyanlara mezarlık alanı olarak tahsis edilmesi, yörenin 19. yy. ortalarına kadar "Grand

Champs des Morts" yani "Büyük Mezarlık" adıyla anılmasına neden oluyor. Tanzimatla birlikte gelen batılılaşma süreci, İstanbul'un yerleşim alanlarında değişiklikler meydana getiriyor. O dönemlere kadar yabancıların, levantenlerin, Hıristiyan bölgesi sayılan Beyoğlu ve çevresine Müslüman Türk nüfusu da rağbet etmeye başlayınca, kentin yabancılar için yerleşim bölgesi Talimhane, Taksim ve Ayaspaşa'ya kayıyor.

5 O dönemlerde İstanbul'a gelmiş yabancıların, Büyük Mezarlığın İstanbul'da Boğaz'a, Üsküdar'a ve Adalar'a en hakim yer olduğunu belirtiyorlar.

EN BÜYÜK SORUN OTOPARK

6 1925 yılında boşaltılan mezarlıklara ait arazilerin satışına başlamasıyla, semtte inşa edilen ilk apartman olarak Ayaspaşa Apartmanı yapılıyor. İstanbul'un sayılı apartmanlarından olan Ankara Palas, Kardeşler, Gümüşsuyu, Hayırlı, Rüya ve Pamir apartmanları daha sonra inşa edilip semte damgasını vuruyor.

7 Semt sakinlerinin büyük bir çoğunluğunu levantenler, yabancılar ve İstanbul'un önde gelen kişileri oluşturuyor. Elit bir yapıya sahip olan semtin en büyük sorunu ise otopark. Her gün işyeri sayısı fazlalaşıyor ve dolayısıyla otopark sorunu büyüyor.

8 İstanbul'a hatta Türkiye'ye hizmet veren kültür tesisleri de semtte toplanmış durumda. Atatürk Kültür Merkezi, Belediye Sanat Evi, Devlet tiyatroları Taksim Sahnesi ve Atatürk Kitaplığı bunlardan birkaçı ... Semtte ayrıca, Gümüşsuyu Askeri Hastanesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi gibi İstanbul'un tarihi öneme sahip binaları bulunuyor.

EMLAK PİYASASI HAREKETSİZ

9 Oturmuş bir semt olduğu için Ayaspaşa'da gayrimenkul piyasasında önemli bir hareketlilik göze çarpmıyor. Yeni inşaatların yapılmadığı semtte bunun nedeni olarak, imar planları ve binaların mülkiyetinin çok kişinin elinde olması gösteriliyor.

10 Konut ve işyeri açısından büyük bir talep gören semtte seçeneklerin sayısı fazla değil. Bu da gayrimenkul fiyatlarındaki yükselişle kendisini hissettiriyor. Ayaspaşa'da gayrimenkul fiyatlarını belirleyen en önemli unsur binanın tarihi ve bulunduğu yeri. Semtte İnönü Caddesi en iyi prim yapan yer olarak gösterilirken ara sokaklara doğru fiyatlar düşmeye başlıyor. Bir diğer önemli etken ise manzara. Otoparkının olup olmaması da fiyatı etkiliyor.

FİYATLAR DOLARA ENDEKSİ

11 Ayaspaşa'da gayrimenkul fiyatları dolara endeksli. İnönü Caddesi üzerindeki apartman dairelerinin m² fiyatı 2 bin dolardan başlıyor. Konumu ve manzarası iyi dairelerde bu fiyat 2.500-3.000 dolara kadar çıkıyor. Ara sokaklarda ise bina kalitesinin düşük olduğu ve yenilenmeye ihtiyaç duyan konutların m² fiyatları 1.200 dolardan başlıyor. İnönü Caddesi üzerindeki konutların m² kiralari 10 ile 20 dolar arasında değişiyor. Ara sokaklarda doğru kiralar 5 dolara kadar düşüyor.

*Değiştirilerek alınmıştır
Hürriyet, Mart 1998*

Üniversitelerde Türkçe Dersleri

ENGİN BAŞARAN *Marmara Üniv. Türkçe Okutmanı*

Günümüzde üniversitelerde, tüm fakültelerde “Türkçe Dersi” okutulması zorunlu kılınmıştır. Başlangıçta dört yıl okutulması kararlaştırılan Türkçe dersi, son yıllarda bir yıla indirilmiştir. Bir kısım öğretim elemanı ve öğrenciler tarafından da “gereksiz” sayılan, genelde uygulanışı bir zorunluluk olmaktan öteye gidemeyen bu sorunun, önce nedenlerine bakmakta yarar vardır.

Bilgi çağını yaşadığımız bu 20 temeline bilgiyle donanmış; düşünebilen, üretebilen, sorgulayıp tartışabilen, paylaşabilen ve kendini ifade edebilen bireylerin olduğu görülür. Bilindiği gibi bir bireyin bu özellikleri taşıması ve kendini ifade edebilmesi her şeyden önce anadilini iyi ve doğru kullanabilme özelliğine sahip olmasıyla 21. Ana dilini iyi, doğru kullanabilme özelliği (okuma, yazma, konuşma) -fiziksel kusurlar dışında- önce ailede edinilmeye başlar, eğitim ve öğretimle sürer gider... Türkiye’de ilkokulla başlayan öğretim sürecinde Türkçe dersleri, bir yandan yazılı ve sözlü anlatım çalışmaları, bir yandan 22 kurallarıyla her yıl yinelenerek 11 yıl sürmektedir. 11 yıllık ilk ve orta öğretim süresine, dört yıllık üniversite süresi de eklendiği zaman sonuçta anadilini iyi, doğru, güzel yazan ve konuşabilen bireylerden oluşan bir toplumun ortaya çıkması gerekirdi. 23 bugün, en okunaklı yazmaya zorunlu olan doktorların reçeteleri okunamamakta, avukatlar dilekçe yazamamakta, milletin vekilleri ellerindeki yazılı metinleri dahi doğru okuyamamaktadırlar.

Türkçe öğretim sürecinin bu görünüşü, aynen Türkçe eğitim sürecine de yansımakta; 11 yıl süreyle uzun ders saatleri boyunca Türkçe dersini izlemiş olanlar; basında yazım yanlışları, bozuk tümcelerle topluma kötü örnek olurken, görsel ve işitsel yayın-

larda; eğitilmemiş çirkin bir ses tonuyla müzikaliteden uzak bir tonlama ve vurgulamayla, yanlış seçilen sözcüklerle, doğru olmayan tümcelerle, argo anlatımlarla, Batı dilleri özentisi söylemlerle Türkçe’yi tek bir sözcükle katletmektedirler. Böylece de verilen Türkçe eğitimi ve öğretimin niteliğini de ortaya dökmektedirler. Sonuçta, Türkçe eğitiminde sorgulanması gereken birtakım sorunlar olduğu gerçeği yüze çıkmaktadır. Ancak Türkçe eğitimi, eğitimin tümünden soyutlamak 24 olduğundan, tümüyle – derslikleri, velileri, öğretmenleri, kitapları, yöntemleri – yeniden sorgulamak ve yeniden ele almak zorunluluğu doğmuştur.

Yıllardan beri kişisiz bir yönetimle ve yüzeysel önlemlerle orasından, burasından değiştirilmeye çalışılan; o ülkeden bu ülkeden alınan kurullarla yaz-boz tahtasına çevrilen Milli Eğitim, tam bir 25 yaşamaktadır. Türkiye’de ekonomi ağırlıklı fakültelerde dahi “maaş alan hocanın arkasında namaz kılınmaz mı” tartışmalarının yapıldığı 2000’li yıllarda, tartışmaların düzeyi bile gelinek noktanın içler acısı durumunu sergilemeye yetmektedir. Bütçeden eğitime ayrılan payların da başka bir sonucu doğurması beklenemezdi zaten.

Eğitimin tümüne egemen olan ezberci yöntemle, yaratıcı özelliklere sahip özgür birey yetiştirmekten uzak bu sistemin, A’sından Z’sine kadar yeniden yapılanma zorunluluğu doğmuştur ve testlerle öğretilmeye çalışılan ‘Türkçe’ dersinin de bu bütün içerisinde yeniden ele alınması gereği vardır.

Tecimsel (ticari) ve kültürel iletişimlerin alabildiğine arttığı bir dönemde, odak noktasında bulunan Türkiye’nin bu iletişimlerden etkilenmemesi 26 ve dil de bundan payını alacaktır. Ancak, kişiliği oturmuş, iletişimlere açık ve tüm etkileşimlerde değerlerine sahip olabilen toplumlar yozlaş-

maktan kurtulabilirler. Bugün Türkiye, tüm değerlerinde bu yozlaşmayı yaşamakta ve anadil Türkçe de bu yozlaşmaktan kurtulamamaktadır.

Bir yanda özellikle Batı 27, Türkçe’yi İngilizce gibi konuşan üniversite gençleri; bir yanda ümmet bilincinden kurtulamamış ulus olmanın bilincine erişememiş kara kalabalıkların Arapça, Farsça’yı hortlatma çabaları... Bir yanda selvi boylu, ceylan gözlü, konuşma özürü sunucular, bir yanda ellerindeki yazılı metni dahi okuyamayan milletvekilleri...

İki ayrı yazım kılavuzu...

Noktalı virgülün kullanıldığı yerleri ezberleyen “öğrencinin” yazılarında noktayı dahi kullanmaması... Türkçe test sınavlarında üniversiteye gelen öğrencilerin “Sayın İş Bankası” diye başlayan dilekçeleri... Master ve doktora tezlerindeki dil yanlışlıkları...

Bunun için de üniversite gençlerini okumaya, düşünmeye, üretmeye, sorgulamaya ve uygarca tartışmaya yönlendirebilecek Türkçe öğretim görevlilerine gereksinim vardır. Üniversite gencine 11 yıllık öğrenim süresince ezberlenen bilgileri 28 geçirmesine olanak verecek tarzda ders işleyebilecek; gençlere ana dilini doğru ve yanlışsız kullanabilmelerini, tutanak, rapor, dilekçe yazabileceklerini öğretecek ve onlara ana dilinin önemini uygulamalarla gösterebilecek Türkçe öğretim görevlilerine gereksinim vardır.

En önemlisi de gençlere dilin, 29 canlı bir varlık olduğu, gelişen toplum dinamikleri arasında dilin de geliştiğini ve geçmişten gelen yanlış etkilenmelerden olduğu kadar günümüzdeki yozlaşmaya kadar varan etkilenmelerden de uzak tutulması gereği anlatılarak, ana diline sahip çıkmaları duygusunu verebilecek Türkçe öğretim görevlilerine gereksinim vardır.

Değiştirilerek alınmıştır

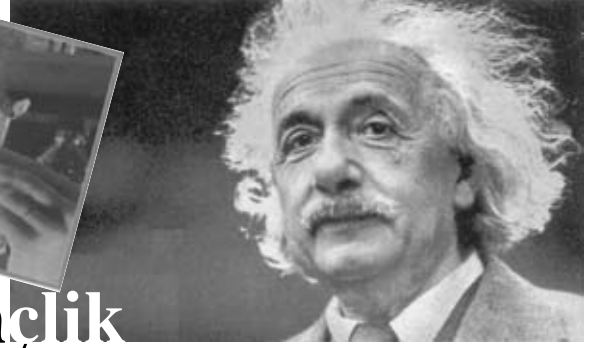
Cumhuriyet, Harizan 1999

Nükleer'in Santrali ve Bombası

- 1 Hani durup dururken iki günlük bir elektrik 7
2 kısıntısı uygulandı. Ardından, nükleer enerjiden 43
3 başka çıkar yol kalmadığı ilan edildi. Akkuyu 44
4 nükleer santral ihalesi için düğmeye basıldığı 45
5 açıklandı. Onun da ardından elektrik kısıntısı sona 46
6 erdirildi... Anımsadınız mı? Durun, durun, 47
7 hemen 'Ne demek anımsadınız mı? Tabii anım- 48
8 sadık' demeyin. 49
2 9 Farkındasınız, ıslak sabundan beter Türkiye 50
10 gündeminde, nükleer santral tartışması epeydir 51
11 gazete sayfalarından, TV ekranlarından uzaklaştı. 52
12 Sorunu tartışmayı sürdüren dar bir akademis- 53
13 yenler çevresi ise, 'ağaçları' konuşmaktan 'ormanı' 54
14 çoktan gözden yitirmiş gibi; yakında 'Yav, biz bir 55
15 şey tartışıyorduk da o neydi o?' diye sorarlarsa 56
16 şaşmayın. 57
3 17 Üstelik akademisyenler, Greenpeace gibi çevre 58
18 savaşımları, şu ya da bu ölçüde 'nükleer enerji' 59
19 tartışmasına katılan bütün medya kurumları, 60
20 hatta bütün aydınlar arasında, sorun hep bir 61
21 'çevre sorunu' olarak ele alınıyor, ele alınmakta. 62
22 Yani nükleer santral sorunu hep ekonomik, 63
23 teknolojik açıdan ya da sağlık ve çevre açısından 64
24 irdelenmekte, tartışılmakta. Nükleer enerji yan- 65
25 daşları ve karşıtları hep bu eksenler üstünde 66
26 ayrılıyorlar. 67
4 27 Yani, nükleer reaktörle elektrik enerjisi üreti- 68
28 minin siyasal boyutu galiba hiç ele alınmadı. Ne 69
29 dersiniz, nükleer enerjinin durup dururken ya da 70
30 yeniden ısıtılıp birden Türkiye'nin enerji üretim 71
31 politikasının temel tercihine dönüşmesinin bir 72
32 siyasal yanı yok mu? 73
5 33 Şu minik senaryoya bir göz atar mısınız? 74
34 Ekonominin ve onun doğal uzantısı siyasetin 75
35 küreselleşmesi artık bir olgu. Nakit para, çek, hisse 76
36 senedi, mal ya da mala dönüşmüş bilgi kılıklarında 77
37 ve bütün ulusal sınırları ezip geçerek yerküre 78
38 ölçeğinde dörtnala dolaşmak isteyen 'sermaye', 79
39 yepyeni ekonomik ve siyasal ilişkiler üretiyor. 80
6 40 Küreselleşmenin etki alanına girmiş ülkelerin 81
41 geleneksel siyasi ödevleri ve işlevleri de ciddi 82
42 değişimler geçirmekte.
- 43 Düne kadar Türkiye'ye, 'Sanayileşme gibi saç-
44 ma sapan hedefleri bir yana bırakın; siz
45 Avrupa'nın manavı, kasabı, sütçüsü ve turizm
46 alanı olma görevi üstlenin' denmekteydi. Geçen
47 yüzyılın 70'li yılları bu tartışmayla geçmişti.
48 Gün geçti, devran değişti. Türkiye'ye biçilen
49 uluslararası (ya da küresel) ödev de değişti.
50 Karmaşıklaştı ve çapraşıklaştı.
51 Sanayileşmiş, hatta 'sanayi ötesi' denen eşği
52 aşmış toplumların (ABD, Japonya, Kanada, Avru-
53 pa Birliği) enerji kaynakları (petrol, doğalgaz),
54 ağırlıklı olarak Ortadoğu, Kafkaslar, Ortaasya'daki
55 toprakların altında yatıyor.
56 Bu uçsuz bucaksız enerji depoları, aynı zaman-
57 da yeryüzünün siyasal bakımdan en istikrarsız
58 bölgeleri. Yani 'çokuluslu şirket imparatorlukları'
59 için kesinlikle 'zapt-ü-rapt' altına alınması
60 gereken, enerji kaynaklarının güvenliği için ne
61 gerekiyorsa, duraksamadan yapılması gereken bir
62 coğrafya dilimi sözkonusu ve Türkiye bu coğraf-
63 yanın göbeğinde.
64 Yani Avrupa'nın sütçüsü, manavı, kasabı ve
65 turizm alanı olmak gibi eskiden biçilmiş görevlere,
66 şimdi çok daha önemli, çok daha kilit bir görev
67 eklendi: Dünya doğal enerji kaynaklarının en
68 yoğun olduğu bölgenin güvenliğini ve istikrarını
69 sağlamak.
70 Bu istikrarı sağlama ödevi'nin aygıtı ne olabilir?
71 Sorunun günümüz dünyasındaki yanıtı tek: Askeri
72 güç! Bugünkü teknolojik verilere göre bu terimin
73 Türkçesi iki sözcüktür: Atom bombası!
74 Elektrik enerjisi üreten nükleer santrallerle,
75 nükleer ölüm üreten atom bombası aynı teknik
76 sürecin farklı yüzlerinden ibarettir. Yani...
77 Yani nükleer reaktörün varsa atom bombası da
78 yaparsın! Atom bomban olursa, kaşlarını çattığın
79 anda (ya da sana, 'Bir kaş çatsana şunlara' dediği
80 anda) Ortadoğu'da, Kafkaslar'da, Ortaasya'da
81 devletler dikkat kesilir; hükümetler abdest tazeler,
82 insanlar korkuyla birbirine sokulur...

Cumhuriyet Hafta, Ocak 2000

Öğrenci Gençlik “Bilim” için de Örgütlenebilir

tadır. O halde bu olgu incelenmeye değer ve hem “araştırma” hem de “bilimsel çalışma için örgütlenme” kavramları, üniversite gençliği ile ilişkili olarak irdelenebilir.

2 Araştırma, kuşkusuz, temelde bilgi üretmek için yapılır. Bu ise üniversitenin temel görevlerinden birisidir. Öğrenciler de üniversitenin vazgeçilmez parçası olduklarına göre, orada bulunma amaçları ve birincil sorumlulukları bilgi üretmek olmasa da, bilgi ve hatta teknoloji üretim sürecine katkıda bulunabilirler. Peki, bir öğrenci, öğrenim gördüğü süreç içerisinde, öğrenim gördüğü konu ile ilgili araştırma yapabilir, bilgi üretebilir mi? Bu sorunun yanıtı bakış açısına ve seçilmiş olan eğitim modeline, en önemlisi, beklentiye göre değişebilir. Gerçi tarihte öğrencilerin rastgele olmayan, bilinçli çabaları ile ortaya çıkarılan (yalnızca tıp alanından örnek vermek gerekirse, insülinin bulunuşundan, hiperparatiroidizm hastalığının aydınlatılmasına kadar) gerçek bilimsel aşamalar da yok değildir. Ancak, öğrenci araştırma topluluklarının ilk amacı bu olmamalıdır.

3 Ülkemizde üniversite eğitiminin birçok sorunu vardır. Olması gerekenden çok daha kalabalık ortamlar nedeniyle öğreten ile öğrenen arasındaki birebir ilişki ortadan kalkmıştır.

Buna bağlı olarak fazla kuramsal ve ezberci yaklaşımlar söz konusu olup, pratik ve uygulamaya yönelik eğitim çok azdır, araştırma eğitimi ise neredeyse unutulmuştur. Bu durumda araştırma, eğitimi ileriye götüreceği bir araç olarak kabul edilebilir.

4 Araştırma toplulukları üniversite gençliğinin olumlu motivasyonuna da katkıda bulunarak, bu kitlenin kendine güvenini ve daha sağlıklı bir dünya görüşü kazanmasına da yardımcı olabilir.

5 Üniversite gençliği, nesnel, bilimsel gerçeklerle ve eleştirel bir bakış ile dünyaya bakabilmeli, olayları inceleyip tartışabilmelidir. Üniversite eğitimimiz sırasında yeterince aktarılamayan, fakat araştırma toplulukları içerisinde öğrenilebilecek kavramlardan belki de en önemlisi, bu temel bakış açısının gençliğe kazandırılmasıdır.

6 Gözardı edilmemesi gereken bir ayrıntı da, üniversite öğrencilerinin önemli bir yüzdesinin, konusuna ve kurumuna göre değişmekle birlikte (örneğin, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde %35-40) lisans eğitiminden sonra ileri bir eğitimi sürdürmesi ve salt bu nedenle de araştırma yapmak zorunda olmasıdır. Bunların bir kısmı da daha sonra akademik bir yaşamı seçecek olan kişilerdir. Öğrenci araştırma toplulukları ile bu basamaklara geçişin özendiril-

Metin Çakmakçı
H.Ü. Tıp Fakültesi

1 “Öğrenci araştırma topluluğu” kavramı, biraz da kulaklara yabancı olmasından dolayı, ilk bakışta yadırganıyor olabilir. “Öğrenci araştırma yapabilir mi, bilgi üretebilir mi?” Bu ve buna benzer sorulara nasıl yanıt verirse verilsin, şu anda ülkemizde tıptan arkeolojiye, matematikten astronomiye kadar, birçok bilim dalında ve azımsanmaması gereken sayıda “öğrenci bilimsel araştırma topluluğu” bulunmak-

mesi ve kolaylaştırılması da önemlidir.

7 Öğrenci bilimsel araştırma toplulukları ile uygulanması gereken temel noktalar: bilim-adamı (öğretim üyesi) ve bilimadamı adayı da olan öğrenciyi buluşturmak, tanıştırmak ve bu sırada düşünce biçimi ve düşünce felsefesini aktarabilmek; öğrencilere bilimsel ve objektif düşünme, araştırma, sorgulama, gözlem yapma, tartışabilme gibi yetiler kazandırmak; araştırma yapmanın temel kuralları ve gereksinimleri olan kaynak taraması, kütüphane kullanımı, bilimsel bir yazının okunma

biçimi gibi hem bilgiye ulaşım yöntemlerini hem de bilginin değerlendirilmesini yalnız kuramsal olarak değil, içinde yaşayarak öğretmek olmalıdır.

8 “Bilimsel araştırma topluluğu” statüsündeki grupların bugün için önemli gereksinimleri vardır. Üniversite içerisinde ne bir dernek, ne bir kulüp olan bu gruplaşmalara resmi bir statü kazandırmak ve işleyişin kurallarını koymak, bunlara gelir kaynakları sağlamak gerekir. Spor kulüplerini destekleyen devlet, bilim kulüplerini neden desteklemesin ki? Ülkemizde aynı konuda çalışan grupların üst

kurumları ve konseylerinin kurulması ve bunları da zaman zaman biraraya getirerek ülkesel bir kuruluşun oluşturulması da gerekmektedir. Bu görevin doğal adayı TÜBİTAK’tır. Bu çatı altında üniversite gençliği de bilim ve araştırma için buluşmalıdır. Devlet ve akademik kuruluşlar; öğrencilerin dinamizmleri ile sürükledikleri bu örgütlü çabalarına katkıda bulunmak zorundadır. Bu çabalardan üniversitenin de yarar göreceği açıktır.

*Değiştirilerek alınmıştır
Bilim ve Teknik, Haziran 1994*

Arkeoloji Kitapları

1 Urartu Krallığı

Tarihi ve Sanatı

Yazar: Altan Çilingiroğlu

Yayın: Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı

ISBN: 975-6934-00x

Sayfa: 171

Van yöresindeki Urartu Uygarlığı, Türkiye’de Hitit, Frig uygarlıkları kadar bilinmez. Yazar, bu olguyu Urartu hakkındaki yayınların yabancı dillerde oluşuna bağlamakla haklı bir vurgulama yapmış oluyor. Van yöresinde Urartu kazıp Ege Üniversitesi’nde öğreten Prof.

Çilingiroğlu’nun bu kitabı, Türkiye’de sadece arkeoloji öğrencilerine değil tüm aydınlara hizmet veren başarılı bir yapıttır. Ancak, Vakfın bunu sınırlı sayıda basım yerine kitlesel dağıtımına dönüştürecek bir girişimde bulunmasını ve daha çok insana ulaşmasını dileriz. Kuşkusuz bu kitap yabancı dillere de çevrildiği takdirde Türk arkeolojisinin başarısı yurt dışında da temsil edilmiş olacaktır.

Yüksek dağların doruklarında egemenlik kuran Urartuların tarihini, son yılların kazılarını da özetleyen kitap Kafkasya-İran-İrak-Türkiye dörtgenindeki bu uygarlığın siyasal yapılanmasını, dilini ve yazılarını, dinsel inançları ile tapınaklarını bir turistik rehberden daha çok tarih ve arkeoloji meraklısı aydınlara anlatıyor. Ünlü Rus Urartu uzmanı **B.B.Piotrovski**’nin birkaç dile çevrilen Urartu kitabından bu yana yazılmış en kapsamlı kitap. Yazar arkeolojinin sıkıcı ayrıntılarına girmeden okuru aydınlatıyor.

Kitapta çoğu kendi kazısındaki buluntular olan nesnelerin fotoğraflarına yer veriliyor. Buna karşılık çeşitli Türk ve yabancı müzelerdeki önemli Urartu yapıtlarından örnekler yer verilmeyişi bir eksiklik.

Bunda kitap maliyetinin yükselmemesinin amaçlandığı sanılabilir. Dağ başlarında kazı yapan Urartu uygarlığı araştırmacı arkeologların güç koşullardaki bu uğraşılardan sonra böyle bir kitabı yayına sokmalarının önemi de unutulmamalıdır. Ermeni ve Yahudilerin, Urartularla bağlantıları konusundaki savların değerlendirilmesi kitabın kapsamı dışında tutuluyor.

2 Kral Midas’ın Ülkesi Frigya

Yazar: Ertuğrul Algan

Yayın: Esbank

ISBN: 975-95772-3-2

Sayfa: 219

Kitabın adına bakınca Kütüm Frigya’nın ve dolayısıyla Frig uygarlığının anlatılacağı sanılıyor. Oysa 29. sayfadaki haritada gösterilen Eskişehir-Kütahya-Afyon arasında kare biçimindeki çok sınırlı bir alanın tanıtımı ile yetiniliyor.

En azından kitabın adı bu olmamalıydı. Bir anlamda “Ankara” başlıklı bir kitapta nasıl sadece “Polatlı” anla-

tilmazsa, çok sınırlı bir alanın anlatımına da “Frigya” gibi kapsamlı bir ad konulmamalıydı. Burada, yazardan daha çok siparişi veren yayıncının ne istediğini bilmeyişinden kaynaklanan bir sorumluluk sezileniyor.

Yazar kitabın amacını şöyle ortaya koyuyor: “Kitabın içerik olarak ağır bir akademik, tarihsel ve arkeolojik anlatıma kolayca kayabilme ve neticede didaktik bir çalışma olarak karşımıza çıkma eğilimi, çalışmalarımız esnasında en büyük endişemizi oluşturdu.” Yazar “Kitap aynı zamanda, içerdiği harita, gezi planı ve görsel malzemeleriyle, bir türlü tanıtım rehberi olma özelliği de taşımaktadır.” diye ekliyor.

Fotoğraf, baskı, estetik açıdan kitap bir “prestij” kitabı kalitesinde. Ancak, içindeki illüstrasyonlarla bir çocuk masal kitabı görünümüne dönüşüyor. Kitabın, yazarın deyimiyle “tanıtım rehberi” oluşunu anlamak da güç. Taşınmaz Frig eserlerinin gerçekten kaliteli fotoğraflarının bulunduğu bu kitap küçük boyda bir yayın olarak düzenlenip basılabilir ve yörede çok da satardı. Ancak pahalıya çıkan lüks baskısı ile kitap, bir turistik rehber olarak arazide insanların yanlarında taşıyamayacakları boyutu ile çelişki oluşturuyor.

İÖ 3. Binyıldan Horoztepe, “Çocuk emziren anne” bronz heykelciğinin ikibin yıl sonrasının Frig yapıtı diye gösterilmesi önemli, bu yapıtın bulunduğu Anadolu Medeniyetleri Müzesi yerine Gordion Müzesi diye yazılması ise sadece dikkatsizlikten kaynaklanan bir hata.

Friglerin siyasal başkenti Gordion ile dinsel başkenti Pessinus’un geçiştirilmesi ise Frigler hakkında bilgi sahibi olmak isteyen okura yeterli öğretiyi sağlayamıyor. Kitapta Frig sanatının önemli buluntularına yer verilmeyişi bir eksiklik. Son yıllardaki kazılarla Burdur, Antalya, Niğde’ye kadar genişleyen Frigya Haritası, her gün çeşitli kazılarda ortaya çıkarılan olağanüstü buluntuların yer almayışı kitabın en önemli eksikliğini oluşturuyor. Ancak, bankanın kuruluş yöresini tanıtmak amacıyla böyle bir yayına iyi niyetle girişmesi kitabın olumlu yanı.

Cumhuriyet KİTAP, Sayı 481, 8 Mayıs 1999

Mikro makineler günlük yaşamda

► **Programlanabilen, dolayısıyla belirli yeteneklere ve zekâya sahip mikro makineler dijital bilgisayar dünyası ile gerçek dünya arasında mükemmel bağlantılar kuruyor.**

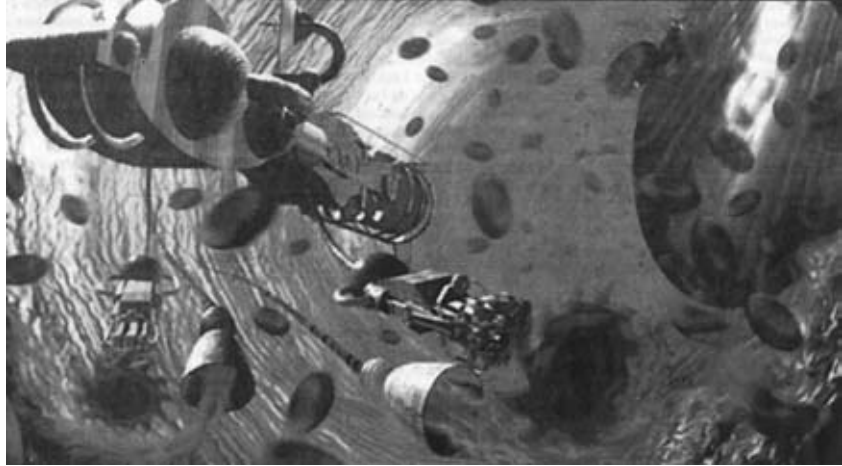
Amerika'nın düşünce fabrikalarından biri olan Rand Corporation'dan yıllar önce ayrılan bir grup araştırmacı, Kaliforniya'da "Gelecek Enstitüsü" kurdular ve teknik yolla dünyayı nasıl değiştirebileceklerinin hesaplarını yapmaya başladılar.

Bu, yıllar önce olmuştu tabii. Bugün ise gerçekten dünyayı değiştirecek teknik cihazlar geliştirme yolunda hızla ilerliyorlar. Ürettikleri mikro makine sistemleri satın alan müşterileri arasında, bankalar, süpermarketler, Mercedes gibi otomobil üreticileri, Toshiba ve Boeing gibi ünlü şirketler, Amerikan hükümet birimleri, Amerikan Hava Kuvvetleri vb. var.

Şirketin başı olan Paul Saffo'ya göre mikromekanik sistemler (Mems) bir teknik devrinin motoru olacak bir gelişme aşamasına geldiler. Dünyada başlayan Mems dönemi, günlük hayatın her alanını içine alacak bir şekilde geliyor. Mems deyince de akla minik sensörler (algılayıcılar) ve minik mekanik parçacıklar geliyor. Gözle zor seçilebilecek miniklikte.

Bunlar ne yapacaklar? Ütopya çok. Örneğin dijital beyinler üretilecek, bunlar duyu organlarına ve kaslara sahip olacaklar ve yakın gelecekte dijital beyinler duyabilecek, koklayabilecek, gülebilecek, görebilecek ve aktif hareket edebilecek.

Mikro mekanik sistemler, sanal dünya ile gerçek dünyanın kesiştiği noktada yeni bir donanım çeşidi, mikrosistem tekniği. Bu sistem, elektronik, sensorik ve mekaniğin alanlarını minik boyutlarda bir araya getiriyor. Milimetrenin binde

bir (mikrometre) boyutunda yapılar ortaya çıkartıyor.

Mikro yapıları üretmek için iki teknik kullanılmakta. Bir teknik platin ve silisyum kullanırken, diğer teknik ise plastik veya metal kullanıyor.

Bu yeni tekniğin kullanım alanları konusunda yapılan liste oldukça uzun:

– Uçakların taşıyıcı yüzeylerine konacak yüzlerce Mems, hava akımını ve anaför oluşumunu gözleyecek ve duruma göre uçakta geliştirilecek minyatür dümen ve fren sistemlerini açık kapayarak, böylece uçağın daha rahat, huzurlu uçuşunu ve daha az benzin harcamasını sağlayacak.

– Köprüler ve binaların yüzeylerine memsler yapıştırılacak. Bunlar rüzgar büyüklüklerini, etkilerini ve hafif depremleri ölçecek. Bu ölçümlerden alınan bilgilerle, yapıların mekanik özellikleri güçlendirilecek.

– Kimyasal mikro sistemler, koku alan burunları yardımıyla örneğin izgaranın veya omletin yanmaya başlayıp başlamadığını haber verecek ve buna göre ocağın sıcaklığını otomatik olarak düşürecek.

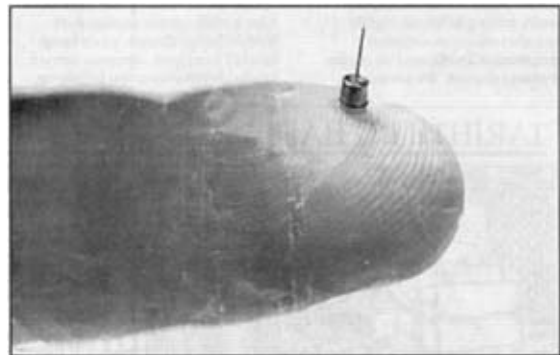
Böylece ocak üzerinde unutulacak yemeklerin ardından "eyvah yandı" çığlıklarıyla ağlamaya paydos!...

– Arabalar için geliştirilecek mikroskobik gözler, trafik levhalarını sizden önce görecektir, sizi uyaracak veya otomatik olarak fren sistemine müdahale edecek veya hız kesecek.

– Darbeli radar cihazları, geleneksel alarm görevlerinin yanısıra, bebeklerin uyumalarını kontrol edecek, gömülmüş mayınları bulup çıkartacak ve yapılarda demir paslanma ve çürümeleri haber verecek.

– Şeker hastalarının deri altlarına, ihtiyaçları olduğunda otomatik olarak insülin şırınga edecek pompa sistemi geliştirilecek. Bir sensör (algılayıcı), sürekli olarak şeker düzeyini denetleyecek, hastanın deri altındaki insülin deposundan gerekli insülini vücuda verecek.

İşte böyle. Siz hayallerinizi çalıştırarak bu minik makinelerin daha neler yapabileceğini düşleyebilir-

siniz.

– Daha bugünden bu makineler çalışıyor. Laboratuvarlarda foto litograf ve galvanizleştirme cihazları üç boyutlu yapıları biçimlendiriyor. Mikroskopik taşıyıcılar ve sütunlar üretiliyor. Minik eklemler, motorlar, türbinler, makaslar vb. üretiliyor. Bunlar büyük yapıları harekete geçiriyorlar. Özellikle, sınırlı ölçümlere izin veren büyük sistemlerde, bu sistemleri denetlemekte ve gelişmelerini

izlemekte, bu minik makinelere büyük ihtiyaç var.

– Örneğin anahtar deliği cerrahisinde. Bu minik sistemler örneğin beyine gönderilerek kan akışı, yağ ve kireçlenme düzeylerini belirleyebilecek ve beyin bu olumsuz unsurlardan anında temizlenebilecek. Bu sistemlerin yararları, örneğin modern hava yastığı sistemlerinde çabuk görüldü. Hava yastığını anında açan elektronik sistemin bütünü, dokuz

milimetre karelik bir çip üzerine yerleştirildi. Algılayıcı, bir çarpma anında, eskiye kıyasla 10 kez daha hızlı tepki vermekte ve hava yastığı açılmakta.

– Amerikalı geleceğin teknikleri araştırmacısı Saffo, mikrosistemler alanını şöyle tanımlıyor: “İnsanların kurduğu ancak dijital makinelerin yaşadığı yeni bir evren”.

Değiştirilerek alınmıştır

Cumhuriyet Hafta, Temmuz 1997

Enerji ve Çevre

Üner Çolak

H. Ü. Nük. En. Müh. Böl

- 1 Enerji üretiminin çevre etkileri değişik biçimlerde değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeler, her bir kaynak için birim enerji üretimine karşılık gelen kirlenici madde tip ve miktarları, bunların çevre ve atmosfer içerisinde dağılımları, çalışanların ve halkın sağlığı üzerine etkileri, atığın miktarı ve zehirliliği, uzun dönemde çevre ve ekolojik sistemler üzerindeki etkileri açısından yapılabilir.
- 2 Dünya elektrik üretim rakamları incelendiğinde % 60 ile en büyük payı fosil yakıtlar almaktadır. Fosil yakıtlar (kömür, petrol ve doğal gaz), hemen hemen bütün ülkelerde temel enerji üretim kaynağı olarak karşımıza çıkarlar. Fosil yakıtların çevre etkileri gözönüne alındığından karşımıza sera etkisi, asit yağmurları ve hava kirliliği çıkar. Bu tür yakıtlardan yanma sonucu enerji elde edildiğinde yanma ürünleri (CO_2 , NO_x ve SO_2 gibi gazlar), baca gazı olarak atmosfer içinde dağılırlar. Baca gazları ayrıca uçucu kül ve hidrokarbonları içerirler. Nikel, kadmiyum, kurşun, arsenik gibi zehirli metaller de, fosil yakıtların yanması sonucu atmosfere atılan diğer maddelerdir. CO_2 , sera etkisi oluşumunda etkin rol oynamaktadır. Dünyadaki endüstriyel gelişme öncesi atmosferdeki CO_2 konsantrasyonu 280 ppm (milyonda bir) dolaylarında idi. Bu konsantrasyon, 1958'de 315 ppm ve 1986'da 350 ppm düzeyine kadar yükselmiştir. Artan CO_2 miktarı, yerkürenin sıcaklığının artmasına neden olmakta, bu da iklim dengelerinin bozulmasına yol açmaktadır. SO_2 ve NOT ise esas olarak asit yağmurlarına yol açmaktadır. Atmosferdeki su buharı ile birleşen SO_2 ve NOT, sülfürik ve nitrik asit oluşturmakta ve bu da dünyanın ekolojik dengesinin bozulmasına neden olmaktadır. Bütün fosil yakıt artıklarının kış aylarında pek çok şehrimizi etkisi altına alan hava kirliliğine yol açtığını da unutmamalıyız. Fosil yakıtların çevre etkileri bunlarla da sınırlı değildir. Örneğin kömür madenciliği hem çalışanlara sağlık riski getirmekte, hem de ülkemiz için pek yabancı olmayan metan gazı patlamaları nedeni ile ölümlere yol açabilmektedir. Diğer bir sorunla da fosil yakıt taşımacılığında karşılaşılmaktadır. Petrol taşıyan tankerlerin neden olduğu kazalar yüz binlerce ton petrolün denize yayılmasına neden olmuştur. Bunun canlı bir örneğini geçtiğimiz aylarda İstanbul Boğazı'nda yaşadık.
- 3 Hidroelektrik santraller ile elektrik üretimi, dünyada toplam elektrik üretimine yaklaşık % 23 oranında katkıda bulunmaktadır. Hidroelektrik santraller ile enerji üretimi için uygun coğrafi koşulların sağlanması gerekmektedir. Günümüz koşullarında kullanılabilir hidroelektrik kapasitenin büyük bir bölümü halihazırda kullanılmaktadır. Hidroelektrik santrallerin çevre ile etkileşimlerine gelince, büyük su rezervuarlarının oluşması nedeni ile ortaya çıkan toprak kaybı sonucu doğal ve jeolojik dengenin bozulabilmesi olasıdır. Bu rezervuarlarda oluşan bataklıklar da, metan gazı oluşumu için uygun bir ortam teşkil ederler. Yakın geçmişte barajların yıkılması sonucu meydana gelen kazalar, pek çok kişinin ölümüne neden olmuştur.
- 4 Dünya elektrik üretimi içinde %17 gibi önemli bir pay, nükleer reaktörler tarafından sağlanmaktadır. Bu oran gelişmiş ülkelerde çok daha yüksek rakamlara ulaşmaktadır. Örneğin fosil yatakları kısıtlı olan Fransa, elektriğinin %70'ini nükleer enerji ile sağlamaktadır. Nükleer enerjinin çevreye etkisi fisyon ürünü radyoaktif izotopların yayılması durumunda sözkonusu olur. Bunun kötü bir örneğini 1986'da Çernobil reaktöründeki kaza ile yaşadık. Bu kazanın nedeni türbin kontrolü sırasında reaktör güvenlik sistemlerinin devre dışı bırakılmış olmasıdır. Çevreye yüksek miktarda radyoaktivitenin salınması ise, reaktörün koruma kabının olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu reaktörün yetersiz tasarımını, günümüzde çalışan 400'ün üzerindeki reaktör için genellemek doğru değildir. Bu reaktörler uzun süredir güvenli

olarak çalışmaktadırlar. Bütün mühendislik sistemleri gibi nükleer reaktörler de kaza riski taşımakta, ancak alınan önlemler ile bu risk milyonda bir gibi çok düşük bir olasılığa indirilmektedir. Öncelikle şunu söylemek gerekir ki nükleer reaktörler fosil yakıtlar gibi atmosferik kirlenmeye yol açan atık üretmezler. Normal günlük yaşamımızda karşılaştığımız radyoaktivitenin ancak çok küçük bir kısmı nükleer reaktörlerden kaynaklanmaktadır. Bunu kişiler tarafından alınan radyasyon dozu için kullanılan “rem” ile ifade ettiğimizde ilginç sonuçlar ile karşılaşabiliriz. Dünyada doğal olarak bulunan radyoaktif izotoplar nedeni ile kişi başına düşen ortalama doz yaklaşık 26 miliremdir. Kozmik ışınlar nedeni ile alınan doz ise, 28 milirem düzeyindedir. Bunlardan korunmanın hiç bir yolu yoktur ve herkes yaşadığı yöreye bağlı olarak az ya da çok bu dozu alır. Doğal radyasyon dışında insanların maruz kaldığı en büyük radyoaktivite kaynağı ise tıbbi amaçlı röntgen ya da radyoterapidir. Göğüs ya da diş için uygulanan x-ışınları, yaklaşık 10 miliremlik doza karşılık gelir. Diğer organlar için bu daha da yüksektir. Nükleer silah denemelerinden kaynaklanan doz ise yıllık 4 ile 5 milirem düzeyindedir. Nükleer enerjiden kaynaklanan doz ise yılda 1 milirem civarındadır. Bu, reaktörlerin çalışması sırasında çevreye verilen radyasyonun yanında uranyum madenciliği, yakıt fabrikasyonu ve kullanılmış yakıt işleme tesislerinin yaydığı radyasyonu da kapsamaktadır. Yapı malzemelerinden yılda yaklaşık 7 milirem düzeyinde doz almaktayız. Uçak ile yerden yaklaşık 12 km yükseklikte yolculuk yapmak, kozmik ışınlar nedeni ile saatte yaklaşık 0.5 milirem doz alınmasına neden olur. Günde birbuçuk paket sigara içen kişinin alacağı yıllık doz, yaklaşık 8000 miliremdir. Termik santraller de küller ile birlikte doğaya radyoaktivite salarlar. Bunun bir örneğini Yatağan’da yaşadık. Çernobil kazası sonucu alınan radyasyon dozu ise, yere bağlı olarak değişim göstermektedir. Örneğin reaktör çevresinde, 3 kilometre yarıçapında bir alan içerisinde alınan ortalama doz 3300 miliremdir. Alınan bu yüksek doz, insanların kansere yakalanma toplam riskini yaklaşık % 4 oranında artırır; % 20’den % 24’e çıkarmıştır. Kazanın diğer ülke insanları üzerindeki etkisi ise değişiktir. Örneğin kaza sonrası bir yıl boyunca Türkiye’de alınan en yüksek doz 59 milirem ve ortalama doz ise 15 miliremdir. Bu rakamların değerlendirilmesi için uluslararası kabul edilen standartlar ile karşılaştırılmaları gerekebilir. Uluslararası Radyasyondan Korunma Komisyonu (ICRP) 1977 standartlarına göre, nükleer reaktör çalışanlarının yılda en çok 5000 milirem doz almasına izin verilebilir. Daha sonra yapılan değişiklik ile bu sınır son beş yılın ortalaması için yıllık 2000 milirem olarak önerilmiştir. Nükleer reaktörlerin normal durumunda bu dozların yaklaşık onda birini sağlayacak çalışma koşulları sağlanmaktadır. Genel halk içinse, çalışanlara uygulanan ve ICRP tarafından belirlenen doz sınırlarının onda biri sınır olarak uygulanmaktadır.

Bilim ve Teknik

BU YAZ KOMŞUNUZ TATİLİNİ KUŞ CENNETİ'NDE GEÇİRECEK ŞİMDİDEN HABERİNİZ OLSUN

Çuvaldez

HAYDAR EROĞLU

Çok okuyan değil, çok gezen bilir, derler. Ya da size bunu dedirtmek için sorarlar: "Çok gezen mi, çok okuyan mı bilir?". Bana göre okuyana ve gezene göre değişir bu sorunun yanıtı. Kapadokya'yı gezmeye gittiğimde Alman ve Hollandalı turistlere eşeklerini kiraya veren yaşlı köylü ile söyleşirken bana sordu; "Çok gezen mi bilir, çok okuyan mı?" Bir an çevreme bakındıktan sonra (bir eşeklik edip) şu yanıtı verdim adama: "Eşeklerinin sırtındaki turistlerin gezdiği her yeri eşeklerin de geziyor, ama sırtındakinin bildiğinin dörtte birini bile bilmiyor eşeklerin. Demek ki; biraz da gezenin kimliği ile ilgili bu, teşbihte hata olmasın.". "Yok, yok" dedi adam başını kaşıyarak; "bizim köyde yaşlı bir kadın var, hiç şehir görmemiş, köy dışına hiç çıkmamıştır, ama turistlerle birlikte her yeri gezer, ama yine de bir şey bilmez. Okuyan gibi, gezenin de akli olmalı. Ama ne edelim ki onlar eşek gelmiş, eşek giderler bu dünyadan. Vay benim eşek kafam, eşeklere yem, su vermeyi unuttum!" deyip gitti. Gitsin! Eşeğe hakaret ettiğim sanılmasın sakın. Bana göre de tüm hayvanlar eşittir. Orwell'e göre ise: "Tüm hayvanlar eşittir ama bazıları daha çok eşittir." İyi de, insanlar neden gezer? Daha doğrusu bazı insanlar neden gezer? Eskiden insanlar birbirini savaş alanlarında tanımış, şimdi daha çağdaş bir yöntemle turizm aracılığıyla tanıyorlar; kültür alışverişinde bulunuyorlar. Çünkü 'turizm, barışa yeşil bir ışık, barışa bir pasaporttur'. 'Turist' ve 'turizm' kavramları 19. yüzyılın ilk yarısında yaşamımıza İngilizlerin 'tourner' dönme, döndürmek, 'tour' gezinti kavramlarını kazandırmaları ile girmiştir. Fakat, bizim kullandığımız 'turist' ve 'turistik' kavramları dilimize Fransızcadan girmiştir. İlk çağda insanlar sağlık ve kutsal yerleri görmek merakı ile düşmüşlerdir yollara. O zaman, Romalılar refah içindeydiler ve tüm yollar bu nedenle Roma'ya çıkardı aslında. Ortaçağda da geziler dini yerlerin görülmesi amacıyla yöneliktir. Çünkü bu çağda herşey dine göredir. Fakat insanlar bu gidip gelmeler sırasında doğanın da farkına varmışlardır. Bu çağın ünlü gezgini Marco Polo, Çin'e kadar gitmiş, doğu izlenimlerini anlatan bir de eser yazmış, Avrupalılara başka dünyaların kapılarını aralamıştır. Yine bu çağda 'İslam'ın doğuşu' ile Haccin bir dini görev oluşu, önemli bir seyahat nedenidir müslümanlarca. Rönesans devrinde de Avrupa'da

'bütün yollar Roma'ya çıkar'dı. Roma'yı bir çekim merkezi durumuna getirmişti. Yakın çağda varsılar, Avrupa'nın tedavi ve eğlence başkentlerine gidiyor, günlerini gün ediyorlardı. Bu dönemde buharlı gemi ve demir yollarının insanların hizmetine sunulması insanlar arasındaki mesafeyi kısaltmış, gezmek, görmek merakı ucuzlamıştır bir anlamda. Turizm adına 19. yüzyılın olayı 'grup seyahatleri'dir. Thomas Cook, 1841 yılında 'içki aleyhtarlarını' bir kongreye götürmeyi başarınca turizm teşkilatının ilk tohumlarını atmış olur Avrupa'nın kültür toprağına. 1872'de 'İlk dünya turu' düzenlenir. 19. yüzyıl turizminin gelişmesinde en önemli etkenlerden birisi, Thomas Cook, Goethe, George Sand ve Pierre Loti gibi yazarların katkısı ile edebiyat olmuştur. Bu dönemde nüfuslar artmış, siyasal ve politik alanlarda olumlu gelişmeler olmuş, kişiler hürriyetlerini elde etmiş, halk yönetime katılmış, özel mülkiyet, iş vb. gibi insani haklar elde edilmiş, teknik gelişmiş, endüstri Avrupalının hizmetine sunulmuştur. Bunlar da Avrupalıyı gezmeye, görmeye sevk etmiştir doğal olarak. Herkes tatil yapabilir, ama parası olan herkes. Üstelik gezmek, görmek doğal olduğu kadar anayasal bir hak da. Peki insan neden tatil yapar? Komşusu tatil yaptığı için, doğa ile başbaşa kalmak için, moda uymak için mi? Yoksa sosyal baskı, şehir yaşamından uzaklaşmak ve dinlenmek, alışkanlık, gösteriş, taklit, para harcama zevki, yüksek gelir, bilgi sahibi olma gereksiniminden mi? Bilgisizlikten mi? Vs. vs. Hangi nedenle olursa olsun o kimseyi ilgilendirmez. Ama çağdaş bir insanın tatile, gezmeye, görmeye, yeni dünyalar, yeni yaşamlar keşfetmeye gereksinimi var, bu tartışılmaz.

Başka ülkelere gitmeyen insanların daha milliyetçi olduğu da bir gerçek. Türkiye'yi, Türkleri gidip gören bir Hollandalının tüm ön yargılarından arınacağı gibi, bizim bir başka ülkeyi görmemiz, insanların tanımamızla biz de arınırız var olan ön yargılarımızdan.

Türkler arasında da artık yaygınlaşmaya başladı gezip görme merakı, dinlenme gereksinimi. İyi de tatil yapmak istemeyenleri tatile nasıl gönderebiliriz? Tüm giderlerini karşılayarak mı? Hayır, şu sloganı kullanarak: "Bu yaz komşunuz tatilini Kuş Cenneti'nde geçirecek!".

*Değiştirilerek alınmıştır
İkibinbir, Nisan 1999, Sayı 5*